

ردپای این عمارت‌ها در آثار معماری و تاریخی ما ماندگار است

کلاه فرنگی‌هایی بر سر معماری ایران!

بگاه دهدار، راهنمای گردشگری

می‌شود. کلاه فرنگی اراک در سال ۱۳۷۵ توسط سازمان میراث فرهنگی با شماره ۱۷۷۱ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید.

کلاه فرنگی رشت

در رشت هم یک کلاه فرنگی قاجاری وجود دارد که در ضلع جنوبی باغ محتشم این شهر قرار دارد. بنایی فاخر و ۴ طبقه که از بیرون ۳ طبقه به نظر می‌آید. طبقات اول و دوم این بنا هر یک به وسیله پنجره‌هایی نور گیر، روشنایی و تهویه مناسب را در فصل گرم سال فراهم می‌کنند. بلندترین اتاق این عمارت هشت گوش و از هر سو دارای پنجره‌هایی است که روبرو به باغ می‌شود و مصالح به کار رفته در آن آجر، چوب و گچ است. دور تا دور ساختمان در طبقه اول به صورت ایوان و در طبقه دوم به صورت بالکنی چوبی است که ۶۸ ستون بالکن بام ساختمان را مهار کرده، دامنه ساختمان از سر شیرهایی چوبی ساخته شده که به صورت تروف پوش است که برای جلوگیری از ریزش برف و باران به داخل ساختمان طول آن را بلند گرفته‌اند. این بنا در گذشته محل سکونت تابستانی حکام و فرمانداران شهر بود که با توجه به تغییر شرایط اجتماعی جامعه مورد بهره‌برداری‌های گوناگون از جمله خانه شطرنج شهر - رستوران پارک و غیره گردیده. این عمارت بعدها توسط میراث فرهنگی گیلان تبدیل به مرکز آموزش هنرهای سنتی در سطوح استان شد. عمارت کلاه فرنگی در سال ۱۳۷۵ توسط سازمان میراث فرهنگی و گردشگری با شماره ۱۷۶۴ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید.

کلاه فرنگی وکیل شیراز

عمارت کلاه فرنگی وکیل شیراز در باغ زیبایی به نام باغ نظر این شهر قرار دارد. باغ نظر، باغ موزه پارس، باغ شاهزاده، عمارت کلاه فرنگی، آرامگاه وکیل، عمارت چهارفصل یا باغ حکومتی نام‌های دیگر این ابنیه تاریخی دوره زندیه شهر شیراز است. در زمان حکومت زندیه این عمارت باشکوه محل پذیرایی مهمانان و سفیران خارجی و مراسم رسمی و اعیاد مختلف بوده است. این عمارت که از آثار دوره کریم خان زند است، به صورت هشت ضلعی ساخته شده و در آن کاشی کاری با نقوش اسلیمی، گل و مرغ، مناظر شکارگاه و صحنه‌های الهام گرفته از قصه‌ها و داستان‌های قدیمی به چشم می‌خورد. همچنین در داخل عمارت حوضی از مرمر و چهار شاهنشین و اتاق‌هایی در چهار گوشه ساخته شده است. در بالای عمارت اسپرها و لچکی‌های کاشیکاری

خطی، تابلوهای نقاشی و آثار لاکه مربوط به ادوار مختلف می‌باشد. **کلاه فرنگی شاه طهماسب قزوین** کلاه فرنگی قزوین یکی از معروف ترین کلاه فرنگی‌های ایران است. این بنا از آثار مهم دوره صفوی است و در وسط باغ بزرگی قرار دارد و تنها کوشک باقی مانده از مجموعه کاخ‌های سلطنتی روزگار شاه طهماسب به حساب می‌آید. از جاذبه‌های موزه چهلستون قزوین، می‌توان به نقاشی‌های دوران صفوی اشاره کرد. موزه چهلستون قزوین در دور صفویه (زمانی که قزوین پایتخت بود) به کلاه فرنگی معروف بود. این مکان، کاخ شاهی بوده که شاه طهماسب صفوی بنای آن را از روی نقشه یک معمار ترک باشیوه شطرنج خیلی کوچک ساخته و دارای پنجره‌های چوبی بسیار ظریف و زیبا است. این بنا ساختمانی ۸ گوش به مساحت تقریبی ۵۰۰ متر مربع است که بر اساس نقشه معماری ترک در ۲ طبق ساخته شده و دارای تالارها و اتاق‌های کوچکی در هر طبقه است. نقاشی‌های دیواری طبقه اول نمونه‌ای از هنر نگارگری مکتب قزوین و دارای شهرت فراوان است. از این مکان هم اکنون به عنوان گنجینه (موزه) قزوین استفاده می‌شود. عمارت کلاه فرنگی با کاخ موزه چهلستون قزوین در سال ۱۳۳۷ توسط وزارت فرهنگ و هنر با شماره ۲۸۹ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید.

کلاه فرنگی رفسنجان

مجموعه کلاه فرنگی رفسنجان مربوط به دوره قاجار است و در روستای سعادت آباد این شهر قرار دارد. این بنا معروف به چهل دری در روستای سعادت آباد رفسنجان قرار دارد. این ساختمان در قدیم بخشی از مجموعه‌ای بوده که محل زندگی حکام و حاکم نشین بوده است. در آن است. سطوح داخلی عمارت شامل طاق‌ها، میان طاق‌ها، مقرنس کاری‌ها و طاقچه‌ها است که تمامی نقوش داخل عمارت مشتمل بر طرح‌های اسلیمی و گل و مرغ می‌باشد و در میان تالار یک حوض یکپارچه از سنگ مرمر قرار دارد. بنا به وصیت کریم خان زند (وکیل ال‌رعیان)، جسد وی را در شاه نشین شرقی عمارت دفن کردند و آن را آرامگاه وکیل نیز نامیدند. پس از مرگ کریمخان وی را در اینجا به خاک سپردند و آقا محمد خان قاجار در سال ۱۲۰۶ شمسی به دلیل کینه تیزی دستور نیش قبر وی را داد و استخوان‌های او را به کاخ گلستان منتقل کردند و مجدداً در زمان پهلوی اول استخوان‌ها نیش قبر گردید و به این مکان عودت داده شد. ظاهر مقبره کریم خان زند که به دستور آقا محمد خان قاجار نیش قبر شد، در شاه نشین شرقی قرار داشته است. عمارت کلاه فرنگی وکیل از سال ۱۳۱۵ شمسی به موزه تبدیل و عنوان موزه پارس بر آن نهاده شد. آثار و اشیاء موجود در آن، شامل اشیاء ماقبل تاریخ و دوران اسلامی است که از جمله این آثار؛ ظروف سفالی، مفرغی، کتب

شکل اولیه کلاه فرنگی بیرجند شامل دو باغ دیگر در دوسو بوده است که در بازسازی‌های بعدی حذف شده است. این ارگ متعلق به امیر علم خزینه بوده که ایشان آن را به فرمانداری بیرجند اهدا نمود و سازمان میراث فرهنگی این بنا را به عنوان یک ساختمان قدیمی و ارزشمند به ثبت رسانده است. این ارگ به شکل شش ضلعی و در رأس به شکل

مخروطه و به رنگ سفید می‌باشد. این اثر تاریخی که زمانی مقر حکومتی بود از یادگارهای اواخر دوره زندیه و اوایل دوره قاجار است. عمارت ارگ صرف نظر از فرم ویژه زیگوراتی و شش اشکوبه از چند بخش مهم تشکیل شده است. بخش همکف بنا با داشتن کاملترین نقشه و فضا سازی، جایگاه ویژه‌ای در این بنا دارد. فضای ورودی ارگ جلوتر از طبقه هم کف ساخته شده و با چند قوس زیبا و چشمگیر طاق‌هایی را در آن بوجود آورده است. مجموع فضاهای بوجود آمده در طبقه هم کف، علاوه بر دارا بودن تزیینات و فنون تزیینی گوناگون به گونه‌ای طراحی شده که فضاهای مختلف مانند هشتی، گنبدی‌ها و اتاق‌ها به وسیله دالان‌های ارتباطی با هم مرتبط می‌باشند. حوضخانه بنائیز مر کزیتی را در طبقه هم کف بوجود آورده بطوریکه ورودی‌های مختلفی از فضای پیرامون حوضخانه به این محل گشوده می‌شوند. محوطه حوضخانه یک متر از کف اصلی بنا پایین تر است و به صورت هشت ضلعی طراحی و ساخته شده است. فضای پیرامون این مکان دارای طاق نماهای تزیینی با مقرنس‌های زیبا می‌باشد به تعداد طاق نماها، سکوهای کوتاهی در بخش تحتانی آن تعبیه شده است. روشنایی فضای حوضخانه از طریق گنبدی گلابه فرنگی و توسط پنجره‌های نور گیر تامین می‌شود. آب نمای زیبایی نیز با فرم مخصوص علاوه بر تهویه حوضخانه، هوای مطبوعی را در این مکان به وجود می‌آورد. از جمله تزیینات به کار رفته در فضای حوضخانه، مقرنس، رسمی بندی، کار بدیهای لانه زنبوری و تزیینات گلدانی است. طبقه اول بنا که به صورت هشت ضلعی بر روی طبقه هم کف ساخته شده، دارای فضای کمتری است و چند اطاقک در آن ساخته شده است. همچنین سه طبقه دیگر بنا به صورت نمادی ساخته شده و صرفاً به دلیل فرم پذیری بنامی باشد.

معماری قاجار در ایران یک رد پای بزرگ و پررنگ به جا گذاشته است و آن همان کلاه فرنگی‌ها است. هر چند که این بناها محدود به دوره قاجار نبودند و سابقه تاریخی قدیمی تری دارند، اما بیشترین کلاه فرنگی‌های کشور یادگار قاجاری‌ها است

بندمیزبان باد و ضلع مورب خود، تقریباً در روبرو و چشم‌انداز این برج قرار دارد. برج کلاه فرنگی شوشتر در سال ۱۳۷۸ توسط سازمان میراث فرهنگی با شماره ۲۶۱۱ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید.

کلاه فرنگی بندر عباس

عمارت کلاه فرنگی بندر عباس در بخش مرکزی این شهرستان قرار دارد و یکی از نقاط دیدنی استان هرمزگان به شمار می‌آید. این بنا گمراک قدیمی و تاریخی شهر بندرعباس و محل تجارخانه داخلی و خارجی بوده و مربوط به دوره صفویه است که در مجاورت اسکله قدیمی بندرعباس در بلوار طالقانی قرار دارد. از آنجا که این عمارت از معماری اروپایی آن دوره تأثیر گرفته، مثل تعداد زیادی از عمارت‌های دوره قاجاریه به عمارت کلاه فرنگی معروف شده است.

کلاه فرنگی سورمق

کلاه فرنگی سورمق با قدمت دوره قاجاریه در شهر سورمق از توابع شهرستان آباده در استان فارس قرار دارد. این عمارت در ۲۴ کیلومتری جنوب شهر آباده قرار دارد. بنایی بسیار زیبا از آثار دوره قاجاریه در افرغچای در نزدیکی یکی از میدا یس مرکزی شهر سورمق. کلاه فرنگی سورمق، عمارتی است با نقشه دایره‌ای شکل و وسعتی در حدود ۲۰ متر مربع دارای چهار در ورودی و پنجره‌های بلند، در محوطه پیرامون عمارت کلاه فرنگی،

الاجیحی‌هایی قرار داده شده است، جهت چایخانه، و محلی است برای پذیرایی و تفریح شهروندان و مسافران. این عمارت یک طبقه بوده و روی سکویی به ارتفاع ۸۰ سانتی متر قرار دارد. کلاه فرنگی سورمق در سال ۱۳۸۲ توسط سازمان میراث فرهنگی با شماره ۹۸۱۰ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید.

کلاه فرنگی پایتخت

اصالتاً تهران هم از کلاه فرنگی‌ها بی‌نصیب نمانده است. معروف‌ترین کلاه فرنگی تهران متعلق به زندان باهمان باغ موزه قصر است که تا پیش از آن متروک مانده بود، اما در زمان حکومت رضا شاه تبدیل به زندان شد. این ساختمان حداقل سه راه زندان، پل سید خندان، خیابان شریعتی و خیابان پلیس فعلی قرار دارد و بنای آن مربوط به دوره قاجار است. این اثر در تاریخ ۱۷ خرداد ۱۳۷۹ و اکنون فقط سه متر از این سنگ‌های تراش خورده بر بنده برج باقی مانده است.

سفرنامه

درنگی در برج آزادی نماد قدیم تهران حرف‌های بسیاری برای گفتن دارد

آرزو احمدزاده، راهنمای طبیعت‌گردی

بعد از چند هفته سفر به شهرهای اطراف و سفرهای چند روزه، این هفته تصمیم گرفتیم سفری یک روزه ترتیب بدهیم. نقشه را باز و به نقطه‌های علامت گذاری شده روی آن نگاه کردم تا یکی را انتخاب کنم. به اطراف تهران نگاه کردم که قابل دسترس تر است: آبشار بود و مسیرهای کوهپیمایی، حس و حال کوهپیمایی نداشتیم و آبشار هم که در این فصل سال ساد است. به پایین تر نگاه کردم که کمی کوبوری تر باشد. در میانه گشت و گذار روی نقشه چشمم به اسمی افتاد که باعث شد چند ثانیه‌ای مکث کنم: میدان آزادی. بارها بارها از کنارش گذشتم، شاید صدها بار اسمش را به زبان آوردم اما هیچگاه برای بازدیدش نرفتم. به یاد فیلم‌بوی پیراهن یوسف افتادم که شیرین تازه از فرنگ بر گشته سوار بر تاکسی دای غفور چندبار دور میدان آزادی می‌چرخید و عمیق نفس می‌کشید تا بوی تهران را حس کند، گویا این میدان و این نماد بوی وطن می‌دهد. پس تصمیم بر آن شد که این جمعه را به دیدن برج آزادی برویم. از کنار پایه‌های قوسی شکل بزرگش رد شدیم و بعد از تهیه بلیط وارد برج شدیم. راهنمای حاضر در برج در ابتدا از پیشینه برج گفت که در سال ۱۳۴۵ طرح یک نمادشناسایی ایران میان معماران ایرانی به مسابقه گذاشته شد و طرح مهندس معمار حسین امانت که در آن زمان ۲۴ سال داشت برنده و برای ساخت برگزیده شد. عملیات ساخت برج آزادی در یازدهم آبان ۱۳۴۸ آغاز شد و بعد از بیست و هشت ماه کار، در ۱۵ مهرماه

۱۳۵۰ با نام برج شهید به بهر برداری رسید. در جشن گشایش این برج از منشور حقوق بشر شروع کردیم. کبیر برای نخستین بار در این مکان پرده برداری کردند. راهنمای توضیحات را در سالتی بزرگ که موزه برج به حساب می‌آید در کنار ماکت برج می‌داد و مادر حین شنیدن سخنانش عکس‌های مراحل ساخت برج را می‌دیدم. معماری برج آزادی تلفیقی از معماری دوران هخامنشی، ساسانی و دوره اسلامی است. خطوط موزایی و کشیده پایه‌ها یادآور سبک معماری هخامنشی، قوس اصلی میان برج نمادی از طاق کسری که مربوط به دوره ساسانی است و قوس بالایی آن که یک قوس شکسته است از دوران بعد از اسلام الهام گرفته شده است. رسمی سازی‌هایی که بین این دو قوس را بر می‌کنند، بسیار ایرانی است و از گنبد مساجد ایرانی الهام گرفته شده است. بعد از شنیدن توضیحات شیرین راهنما وارد راهرویی می‌شویم که به راهروی تکنولوژی معروف است. در ابتدای راهرو رباتی روبروی یک پیانو نشسته است. راهنمای مجموعه ربات را روشن می‌کند و او مشغول ناوختن پیانو می‌شود. کمی جلوتر ربات دیگری ایستاده است که به ربات سخنگو معروف است و به سوالات شما در مورد برج پاسخ می‌دهد. کارکنان مجموعه ربات پایتخت را «هنرچهر» و ربات سخنگو را «فریبرز» صدا می‌زنند. بعد از راهروی تکنولوژی وارد راهروی اقوام می‌شویم که در آن هنرهای دستنی اقوام ایرانی نمایش داده می‌شود. برج آزادی دارای ۴ طبقه است. برای رفتن به بام برج از آسانسور تعبیه شده در پایه‌های برج استفاده کردیم. بر بام برج آسانسور و راهنما در مورد معماری میدان سخن گفت. نقشه‌ای که در میدان هست و باغچه‌ها و گل کاری‌ها را شکل می‌دهد، از طرح داخلی گنبد مسجد شیخ لطف‌الله اصفهان الهام گرفته شده؛ منتهای هندسه دایره گنبد تبدیل به بیضی شده است. حدارتقاع برج آزادی ۴۵ متر است، اما چون نزدیک فرودگاه مهرآباد قرار گرفته و نمی‌توانستند بلندتر بسازند، برای این که مشکل ارتفاع را حل کنند، یک سرازیری در میدان بوجود آورده‌اند. یعنی شما از طرف فرودگاه که وارد میدان می‌شوید به شکل سرازیر به برج نزدیک می‌شوید. به راستی که این برج زیباترین نماد میدان‌های تهران است.